

AGNIESZKA BARCZYKOWSKA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID – 0000-0001-7443-0378

KATARZYNA PAWEŁEK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID – 0000-0002-8747-748X

POKOLENIA WOBEC PANDEMII COVID-19

Wprowadzenie: Przynależność pokoleniowa jest istotną zmienną, różnicującą odbiór pandemii i podejmowane w tej trudnej sytuacji strategie zachowań.

Cel badań: Celem artykułu jest przedstawienie charakterystyki współczesnych generacji oraz zróżnicowań między nimi w zakresie doświadczania i radzenia sobie z sytuacją pandemii COVID-19.

Stan wiedzy: Zastosowano metodę przeglądu i krytycznej analizy polsko- i anglojęzycznej literatury przedmiotu, dostępnych doniesień i raportów. Na tej podstawie przedstawiono charakterystykę współczesnych generacji: Budowniczych, Baby Boomers, Generacji X, Millenialsów (Generacji Y i Z), Alf. Skoncentrowano się na ich wybranych specyficznych cechach. Pokazano międzypokoleniowe różnice odczuwania życia i konsekwencji pandemii COVID-19.

Podsumowanie: Z przeprowadzonych analiz wynika, że każde z pokoleń, w różnym stopniu, stanęło przed problemem radzenia sobie ze stratami w trzech obszarach: behawioralnych i biologicznych, psychospołecznych i materialnych. Oprócz doświadczeń i konsekwencji wspólnych, każde z pokoleń ma właściwe dla siebie problemy. Ich zidentyfikowanie jest kluczowe dla wdrożenia działań pomocowych i przezwyciężenia negatywnych następstw pandemii.

Słowa kluczowe: pandemia COVID-19, pokolenia, obszary wsparcia

WPROWADZENIE

Choroby zakaźne transmitowane z człowieka na człowieka towarzyszą ludzkości od zarania dziejów, wywołując wielorakie skutki w wymiarze jednostkowym i zbiorowym (Heitzman, 2020). Doniesienia o pandemiach rujnujących państwa i dziesiątkujących ich ludność pochodzą z czasów starożytnych, ich skutków doświadczano również w wiekach

średnich i czasach nowożytnych (Gliński, Żmuda, 2020). Mając takie doświadczenia nie powinno szczególnie zaskakiwać to, co wydarzyło się na przełomie 2019 i 2020 roku, trwając do dziś, niemniej jednak pandemia COVID-19 okazała się wydarzeniem wstrząsającym i nieprzewidywalnym w skali całego świata. Przez analityków zaczęła być traktowana jako zjawisko z kategorii tzw. czarnych łabędzi (Taleb, 2015) lub szarych nosorożców (Wucker, 2016). Określenia te nie są tożsame – pierwsze odnosi się do zdarzeń, które nie miały prawa mieć miejsca lub/i miały się poza obszarem normalnych przewidywań, drugie zaś do tych, które co prawda są dość prawdopodobne (bo zdarzały się już wcześniej), ale są ignorowane. Wspólnym mianownikiem obu rodzajów zdarzeń jest to, że ich konsekwencje są nie tylko ekstremalnie silne, ale również rozległe i długotrwałe. W przypadku pandemii obejmują aspekty biologiczne i demograficzne, ekonomiczne, polityczne oraz społeczne. Wpisują się w przykłady sytuacji trudnych, a niekiedy wręcz traumatycznych (Mielczarek-Żejmo, 2005).

Ogłoszenie stanu pandemii stało się impulsem do zdobywania wiedzy na temat samego wirusa i sposobu jego rozprzestrzeniania, ale także zdrowotnych, psychologicznych, społecznych, ekonomicznych konsekwencji zmian w życiu milionów ludzi na całym świecie na skutek wprowadzonych ograniczeń. Z punktu widzenia niniejszego tekstu szczególnie interesujące są te doniesienia, które dotyczyły funkcjonowania określonych grup socjo-demograficznych. Początkowo, ze względu na zagrożenia zdrowotne, uwaga była skupiona na seniorach. Kolejny *lockdown* objął nią także osoby aktywne zawodowo (z różnych grup wiekowych), które nie miały możliwości wykonywania swojej pracy i/lub ją traciły, a często dorobek całego życia. W spektrum zainteresowania badaczy znalazła się również sytuacja młodego pokolenia (UNICEF, 2020).

PROBLEM I CEL BADAŃ

Pandemia COVID-19 została ogłoszona przez WHO 11 marca 2020 roku. Praktycznie od tego momentu (w Chinach wcześniej) zostały wprowadzone w wielu krajach drastyczne środki (*lockdown*, kwarantanna) mające na celu ograniczenie transmisji koronawirusa SARS-CoV-2. W takiej sytuacji niezbędne stało się zrozumienie, jak społeczeństwa radziły sobie z tak poważnym zagrożeniem. Pierwsze doniesienia badawcze z Chin pokazywały wśród społeczeństwa w początkowym etapie pandemii poziom lęku, depresji, stresu. Uszczegóławiając, spośród wszystkich ankietowanych 53,8% określiło psychologiczny wpływ pandemii jako umiarkowany lub poważny; 16,5% zgłaszało objawy depresji o nasileniu umiarkowanym do ciężkiego; 28,8% zgłaszało objawy lęku o nasileniu od umiarkowanego do ciężkiego, 8,1% zaś określiło doświadczany stres od umiarkowanego do ciężkiego. Należy nadmienić, że w zdecydowanej większości (84,7%) badani spędzali w domu od 20 do 24 godz. dziennie, a 75,2%

z nich towarzyszyła obawa o to, że członkowie ich rodzin zachorują na COVID-19 (Wang i in., 2020). Wraz rozprzestrzenianiem pandemii zaczęły pojawiać się dane z krajów zachodnich – one również potwierdziły występowanie objawów depresyjnych i lękowych u 20–30% populacji (Mazza i in., 2020; González-Sanguino i in., 2020). „[...] większość badań dotyczących COVID-19 wskazuje na wyższą podatność osób starszych [na depresję i postrzeganie jako gorszą jakość życia w porównaniu z osobami młodszymi – A.B., K.P.], podczas gdy w przypadku wcześniejszych pandemii podawano przeciwstawne wyniki (Gusto-Alonso i in., 2020, s. 491). Badania przeprowadzone w Polsce w czerwcu 2020 roku pokazały, że na skutek pandemii w umiarkowanym i znaczącym stopniu 48% respondentów czuło się obciążonych lękiem i smutkiem, 47% frustracją, a 38% samotnością (Dragan, Skrodzka, Gajewski, 2020).

Pierwsze przeglądy systematyczne pokazały, że wysokie wskaźniki objawów lęku, depresji, PTSD i stresu były zgłaszane w tak różnych kulturowo krajach, jak Chiny, Hiszpania, Włochy, Iran, USA, Turcja, Nepal czy Dania (Xiong i in., 2020). Z kolei, pierwszy, opublikowany w sierpniu 2021 roku, systematyczny przegląd wpływu lockdownu na dzieci i młodzież ukazał, w różnym nasileniu, występowanie w tej grupie wiekowej objawów lęku i depresji, drażliwość, złość, nudę, stres oraz ogólne pogorszenie stanu zdrowia psychicznego (Panchal i in., 2021).

Obserwacje życia codziennego w trakcie pandemii oraz analiza badań pozwalają sformułować tezę, że w jej odbiorze i doświadczaniu konsekwencji, jakie pociągnęła za sobą obok pewnej wspólnej przestrzeni niezależnej od zmiennych socjo-demograficznych (tu wskazać można np. poczucie lęku, niepewności) istnieją również odmienne odczucia oraz wzorce zachowań, charakterystyczne dla poszczególnych pokoleń (El-Gabalawy, Sommer, 2021). Ujmując inaczej, przynależność pokoleniowa można potraktować jako istotną zmienną, różnicującą odbiór pandemii i stosowane w tej trudnej sytuacji strategie zachowań. Wskazane zróżnicowania potwierdzają potrzebę dalszych badań nad tym, jak pokolenia radzą sobie z sytuacją pandemii i jej konsekwencjami (Gusto-Alonso i in., 2020, s. 491).

Celem niniejszego artykułu jest dokonanie syntetycznego przeglądu literatury przedmiotu oraz wyników badań, w których pandemia COVID-19 została uchwycona z perspektywy pokoleń, by na tej podstawie zrekonstruować pokoleniowe zróżnicowanie w doświadczaniu sytuacji i konsekwencji pandemii.

STAN WIEDZY: POKOLENIA WOBEC PANDEMII I JEJ KONSEKWENCJI

Przynależność do określonego pokolenia w przypadku każdego człowieka jest faktem, wynika bowiem z samej daty urodzenia, która może być traktowana jako jedno z kluczowych kryteriów kategoryzacji, relatywnie proste do zastosowania.

Zmiany społeczne sprawiły, że obok kryterium demograficznego do wyróżniania pokoleń zaczęto stosować i inne – behawioralne (powiązane z zachowaniami), ekonomiczne (związane ze statusem materialnym) (Murzyn, Nogiec, 2015).

W definicjach „pokolenia” *Słownika języka polskiego PWN* pojawiają się takie określenia, jak: „mniej więcej ten sam wiek”, „bycie ukształtowanym przez podobne lub te same przeżycia, doświadczenia”, „okres równy długości życia ludzi urodzonych w podobnym czasie” czy „członkowie rodziny w podobnym wieku zajmujący w niej taką samą pozycję”. Głównym łącznikiem w powyższym ujęciu jest data urodzenia (kryterium demograficzne).

Z perspektywy socjologicznej za pokolenie można uznać osoby, które przyszły na świat w zbliżonym czasie (Murzyn, Nogiec, 2015). Zdaniem Karola Mannheim’a, uważanego za twórcę wyodrębnienia pokoleń, pojęcie to przede wszystkim „[...] odnosi się do osób urodzonych w tym samym okresie historycznym, żyjących w tej samej przestrzeni społeczno-kulturowej i świadomych współdzielenia podobnych młodzięcych doświadczeń w okresie formacyjnym. Ta konceptualizacja zakłada, że członkowie pokolenia subiektywnie identyfikują się ze swoją generacją, łącząc ich wspólna biografia, mają elementarne poczucie wspólnego przeznaczenia i odmienności od innych pokoleń” (Diepstraten, Ester, Vinken, 1999, s. 2). W ujęciu z kolei Hanny Świdy-Ziemby pokolenie to zbiór „osób, które podlegając zbliżonym procesom socjalizacji w pewnym określonym okresie historycznym, wyrabiają sobie pewien określony system kategorii pojęciowych, za pomocą którego postrzegają rzeczywistość, określają własną tożsamość, podejmują wybory życiowe i definiują bieżące sytuacje” (Świda-Ziemba, 2010, s. 9). Anthony Giddens dodaje, że to także „wspólnota doświadczeń kształtowanych przez konkretne społeczeństwo” (Giddens, 2012, s. 1084). Wskazana w definicjach „wspólnotowość” powoduje określoną interpretację wydarzeń, determinowaną zestawem wartości, etapem życia oraz dojrzałością i doświadczeniem życiowym. Jest również decydująca, jeśli chodzi o reakcję na sytuacje kryzysowe, w których charakterystykę wpisuje się trwająca pandemia COVID-19. Jest ona istotnym globalnym wydarzeniem historycznym i społecznym, co sprawia, że może stać się granicą wyodrębnienia pokolenia. W literaturze pojawiają się określenia *Corona generation*, *Coronavirus generation* czy *Generation quarantine* (*Generation coronavirus?*, 2020; Kutwa, 2021).

Choć literatura przedmiotu podaje wiele klasyfikacji generacji (Becker, 2008; Wojtaszczyk, 2016), stosując kryteria demograficzne, obecnie można przyjąć, że większość współczesnych społeczeństw tworzy cztery podstawowe generacje: Budowniczości, Baby Boomersi, X-owcy, oraz Millenialsi, wśród których wyodrębnia się trzy „podpokolenia”: Y-ów, Z-ów oraz Alfy (Kowalczyk-Anioła, Szafrąńska, Włodarczyk, 2014; Murzyn, Nogiec, 2015; Wojtaszczyk, 2016). Każde z nich zostało ukształtowane przez inne wydarzenia społeczno-kulturowe, gospo-

darcze czy polityczne – różne w zależności od kraju czy regionu (np. w Polsce rok 1989 to czas Okrągłego Stołu, a w Niemczech 1990 rok to czas zburzenia Muru Berlińskiego). Różnice między generacjami przejawiają się w podejściu do życia, rodziny, zdrowia, pracy, stosunku do autorytetów, zmian, własnej osoby. Dostępne opracowania pozwalają postawić tezę, że różni je, wzięwszy pod uwagę aktualną sytuację, postrzeganie pandemii i doświadczanie jej bezpośrednich skutków, a co za tym idzie również odmienne strategie behawioralno-poznawcze z radzeniem sobie z tym stanem. Prezentację zaczniemy od najstarszej grupy, czyli Budowniczych.

Najstarsi **Budownicowie** mają dziś blisko 100 lat, najmłodszy w tej grupie liczą sobie ponad 75 lat. Ich biografie naznaczone dwoma kluczowymi wydarzeniami XX wieku, Wielkim Kryzysem oraz II wojną światową, po których przywracali swoje kraje do funkcjonalności ekonomicznej i politycznej. Przypomnijmy, dwubiegunowy podział geopolityczny świata istniejący od zakończenia II wojny światowej determinował codzienne życie ludzi – Polska w okresie powojenny weszła w nowy ustrój ze zdziesiątkowaną populacją (w tym jej polityczną, intelektualną i kulturalną elitą), a lata 40. i 50. XX wieku były naznaczone budowaniem socjalizmu i wieloma tragicznymi zdarzeniami (m.in. terrorem politycznym, trudną sytuacją gospodarczą). Z kolei kraje Europy Zachodniej oraz Stany Zjednoczone Ameryki, po okresie intensywnej odbudowy powojennej, wkroczyły w czas gospodarczego prosperity. Niezależnie jednak od tego, gdzie żyli Budownicowie ich wspólnym doświadczeniem stało się naznaczone wojną dzieciństwo i często pełna wyrzeczeń młodość. Wielu z nich te trudne czasy traktuje jako „kuźnie charakterów” i takich cech, jak lojalność, szacunek dla ciężkiej pracy, akceptacja zobowiązań społecznych, roztropność, ostrożność oraz uważność w planowaniu swojej przyszłości. To pokolenie ludzi oszczędnych, zdyscyplinowanych, okazujących szacunek starszym, zdolnych do zaangażowania i samoograniczeń. Wszystko z umiarem – to jedna z najważniejszych zasad tego pokolenia. W literaturze podkreśla się, że jest to ostatnie pokolenie, które przeżyło swoje życie w rolach określonych przez płeć i ściśle zdefiniowanych przez społeczeństwo (McCrinkle, Wolfinger, 2011), które z dumą spogląda na swoje stabilne małżeństwa i kariery zawodowe. Dziś prowadzą osiadły tryb życia, ich główną aktywnością rekreacyjną są spacer, spotkania z rodziną. Z wiekiem stają się coraz mniej materialistycznie nastawieni do życia, ale i silniej skoncentrowani na zdrowiu (Mackay, 1998).

Czym jest dla Budowniczych pandemia? Wydaje się, że kolejnym trudnym doświadczeniem życiowym, z którym trzeba sobie poradzić. Nie odkryła ona nowych problemów w tej grupie, ale raczej wzmocniła te, które już od lat były dla niej dokuczliwe – kwestie zdrowia i dostępu do opieki medycznej oraz samotność. W czasie pandemii seniorzy okazali się być najbardziej narażeni na konsekwencje zarażenia wirusem (Majewska, 2020), a niewydolność większości państwowych

systemów ochrony zdrowia oznaczała dla nich ograniczenie lub przerwanie procesów leczenia (Krajowy Instytut Gospodarki Senioralnej, 2020). Świadomość ryzyka sprawiła, że generacja ta najrzetelniej zastosowała się do ograniczeń oraz podjęła działania samoochronne. Ich pokoleniowa „karność”, zdolność do poświęceń okazała się ponownie przydatna. Trzeba jednak zaznaczyć, że dla wielu seniorów konieczność zmiany lub zaniechania codziennych rytuałów była uciążliwa (Bartodziej, 2020). Pandemia wyostriżyła problem samotności tej generacji (Firlej i in., 2021). W kwestii zaspokojenia potrzeb życiowych najbliżsi stanęli na wysokości zadania, gorzej sytuacja wyglądała w sferze wsparcia emocjonalnego (Krajowy Instytut Gospodarki Senioralnej, 2020). Grupa ta mocno odczuła brak bezpośrednich spotkań z najbliższymi, w przypadku wielu z nich niemożliwe były spotkania on-line, jest to bowiem pokolenie analogowe, doświadczające niemal skrajnego wykluczenia cyfrowego (Federacja Konsumentów, 2021). W epoce cyfrowej stają się „niewidzialni” – dotyczy to kontaktu z bliskimi i instytucjami (Urząd Komunikacji Elektronicznej, 2019), a pandemia COVID-19 nie zmobilizowała ich do przełamania tego impasu (Federacja Konsumentów, 2020).

Najstarsze pokolenie w najmniejszym stopniu doświadczyło strat finansowych w związku z pandemią, gdyż jest to grupa już nieaktywna zawodowo, mająca dochody „gwarantowane”. Seniorzy w niewielkim stopniu ograniczyli swoje wydatki, nieco zwiększając je w zakresie ochrony zdrowia (Krajowy Instytut Gospodarki Senioralnej, 2020). Ponadto, przynajmniej niektórzy z nich, mogli liczyć na swoje dzieci z pokolenia Baby Boomers.

Czas dzieciństwa i dorastania **Baby Boomers**, osób między 55. a 74. rokiem życia, przypadł na przepełnione nadzieją na nieustający rozwój i dobrobyt lata 50. i 60. XX wieku, ale już ich dorosłość naznaczyła „zimna wojna” i związany z nią niepokój. Nadmienmy, że w Polsce ich dzieciństwo, dorastanie i młodość były naznaczone czasami socjalizmu, w których kształcili się, zdobywali umiejętności zawodowe i wchodzili na rynek pracy. Następnie w czasie Okrągłego Stołu (1989 rok) byli uczestnikami transformacji ustrojowej, a w kolejnych latach budowali gospodarke wolnorynkową.

Dynamiczne zmiany, jakich doświadczyli w ciągu swego życia, zmusiły ich do bycia pionierami budującymi nowy porządek, nieustannie redefiniującymi system wartości, ze znacznymi zasobami adaptacyjnymi. Z biegiem zaś czasu skoncentrowali się na „małej stabilizacji” (Mackay, 1998; Hysa, 2016; Wątroba, 2019). Obecnie praca i status są dla nich priorytetami. To pierwsze pokolenie, w którym zmiany struktury rodziny i jej rozpad (separacje, rozwody) spotkały się z dużym przyzwoleniem społecznym (McCrinkle, Wolfinger, 2011; Wątroba, 2019). Uważani są za generację rozważnych egocentryków, odbierających świat jako wrogi, któremu wciąż trzeba „wydzierać” to, co się im należy. Są skoncentrowani

na konsumpcji, nie stronią od życia na kredyt. Nie lubią myśleć o starości, wielu z nich dba o swoją kondycję (Zajadacz, 2014). Nie bez powodu mówi się o tej grupie *Silver Tsunami*. Pojęcie to do literatury wprowadziła Mary Finn Maples, opisując nim „[...] 76 000 000 osób, które w 2006 roku zaczęły obchodzić swoje 60. urodziny” (Maples, 2007, s. 1), chcąc podkreślić specyfikę i siłę tej grupy generacyjnej. Wskazywano, że grupa ta na wiele sposobów różni się od pokoleń swoich rodziców i dziadków, począwszy od lepszego zdrowia psychicznego, wyższego poziomu wykształcenia poprzez życie w świecie względnego spokoju (bez globalnych wojen) i dostatku (w tym przypadku istotny jest kontekst lokalny), skończywszy na najwyższym odsetku inwestorów na rynku akcji oraz osób, które nie zawarły związku małżeńskiego (Maples, Abney, 2006; Maples, 2007).

Doświadczeni zmianami **Boomersi** do wielu wydarzeń podchodzą z dystansem, ale również z zasobem strategii adaptacyjnych. Choć 52% z nich stwierdziło, że pandemia negatywnie wpłynęła na ich dobrostan psychiczny (Fundacja Dorastaj z Nami, 2020), ale w porównaniu z pozostałymi pokoleniami wykazują oni mniejsze natężenie zachowań lękowych (14,5%). W tej grupie nie wzrosło także używanie substancji psychoaktywnych w odpowiedzi na napięcie związane z pandemią (El-Gabalawy, Sommer, 2021). Najrzadziej tracili pracę, gdyż w większości pracują w miarę ugruntowanych firmach oraz są chronieni w związku ze zbliżającą się emeryturą. W przypadku części z nich pandemia przyspieszyła decyzję o zakończeniu aktywności zawodowej. Mimo stabilnej sytuacji zawodowej w przypadku części z nich na niekorzyść zmieniała się struktura ich wydatków (*Survey Results: Generational Impact of Covid-19 Pandemic in the US*, 2020). Wpłynęły na to dwie kwestie. Po pierwsze rosnące koszty opieki nad starzejącymi się rodzicami, a po drugie konieczność wsparcia dorosłych dzieci z pokolenia X, którym pandemia odebrała dochody i związaną z nimi stabilność. W tej sytuacji Boomersi podejmowali dodatkowe zatrudnienia (Kliombka-Jarzyna i in., 2016).

Urodzone w końcówce lat 60. i latach 70. XX wieku **pokolenie X** doświadczyło dorastania w trudnych gospodarczo i politycznie czasach, ale ich dorosłość to raczej okres względnej stabilności. To pierwsze pokolenie w pełni „cyfrowe”, ale również dorastające w ograniczonym kontakcie z zajętej pracą i borykającymi się z problemami życiowymi dorosłymi (w Polsce określa się je jako „zaradne dzieciaki biegające z kluczem na szyi po szarych miejskich blokowiskach”). To sprawiło, że jako pokolenie są zdolni do adaptacji, niezależni, tradycja zaś nie ma dla nich większego znaczenia (Mackay, 1998). Mają poczucie, że są zdani przede wszystkim na siebie, nie lubią zmian. Niemal o dekadę przesunęli moment zakładania rodzin (McCrinkle, Wolfinger, 2011; Wątroba, 2019), których starają się nie poświęcać w imię sukcesu zawodowego, jak to często czynili Baby Boomersi. Jednak egocentryzm powoduje, że wiele ich rodzin się rozpada, często spotykaną

formą są rodziny patchworkowe. Specyficznym rysem tego pokolenia jest koncentracja na dziecku. Troska o rodzinę przekłada się na zachowania konsumenckie (Zajadacz, 2014).

Przedstawiciele **pokolenia X** to poszukiwacze stabilizacji. Mocno odczuwają kolejne zmiany, które podkopują z trudem budowaną przez nich równowagę. Blisko 58% tej grupy doświadczyła pogorszenia dobrostanu psychicznego w czasie pandemii (Fundacja Dorastaj z Nami, 2020), co było spowodowane m.in. utratą dochodów. Pokolenie X oraz Millenialsi w największym bowiem stopniu doświadczyli negatywnych zmian na rynku pracy. Ponad połowa z nich straciła pracę lub ich wynagrodzenie zostało obniżone (*Survey Results: Generational Impact of Covid-19 Pandemic in the US*, 2020), a trzeba pamiętać, że są to pokolenia „na dorobku”, z kredytami i niewielkimi oszczędnościami.

Przedstawiciele pokolenia X to rodzice dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym, którzy w czasie lockdownów stanęli przed zadaniem łączenia obowiązków zawodowych (często w ramach pracy zdalnej) z opieką i edukacją dzieci (Godawa, 2020) oraz wspieraniem starzejących się rodziców i dziadków, czemu towarzyszył silny lęk o własny oraz ich stan zdrowia (Field, 2021).

Kolejnym pokoleniem są **Millenialsi**. Należą do niego osoby poniżej 40. roku życia. Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że to chyba najbardziej zróżnicowane wewnętrznie pokolenie, w ramach którego dają się wyodrębnić trzy podgrupy opisywane literami Y, Z oraz **Alfa**.

Pokolenie Y-ów to osoby w wieku od 25 do 40 lat, których dzieciństwo nie zostało naznaczone jakimś dramatem pokoleniowym (Mackay, 1998; Hysa, 2016; Klimbka-Jarzyna i in., 2016; Wątroba, 2019), ale są przyzwyczajeni do życia w zmieniającym się, fragmentarycznym świecie. Dorastali w poczuciu wyjątkowości, co przekłada się na ich wysokie poczucie własnej wartości, co zapewne jest związane z partnerskimi relacjami w rodzinie i swoistej koncentracji na dziecku. Ciepłariane warunki dorastania pozbawiły ich jednak odporności na niepowodzenia. W sytuacjach kryzysowych chętnie wracają pod opiekuńcze skrzydła rodziców lub nigdy spod nich nie wychodzą (Peszat i in., 2020; Mazur, 2016; Mazur, 2016; Białecka, 2017). Nie jest to pokolenie skłonne do ciężkiej pracy, choć trudno im odmówić wielozadaniowości, szerokiej wiedzy i zaawansowania technologicznego. Y-owie nie zamierzają bić się o swoje (Klimbka-Jarzyna i in., 2016), oczekują docenienia na starcie i szybkiej kariery. Są przekonani o tym, że uczyć trzeba się do końca życia. To pokolenia niemal całkowicie cyfrowe, szczególnie, jeśli chodzi o przedstawicieli grupy Z-ów. Są mobilni, podróżują po całym globie turystycznie i zawodowo. Łatwo nawiązują globalne relacje, jednak przy bezpośrednim kontakcie doświadczają wielu trudności, zwłaszcza jeśli chodzi o związki intymne (Klimbka-Jarzyna i in., 2016). Trudno zaangażować się im w trwalsze, pogłębione relacje.

Odwlekają moment założenia rodziny, zakupu mieszkania, posiadania dzieci, tłumacząc to nie dość dobrymi warunkami życiowymi. Są mocno skupieni na sobie, cenią niezależność, z trudnością przyjmują krytykę. Mają dużą potrzebę uznania ze strony rówieśników. Śledzą trendy, są podatni na reklamy, skoncentrowani na własnych przyjemnościach, żyją terażniejszością (Zajadacz, 2014).

Urodzeni w większości już w XXI wieku **Zedowie** mają od 9 do 24 lat i nie znają czasów bez Internetu i smartfonów. To najbardziej zaplanowane, rozpieszczone i materialnie obdarzone pokolenie. Często jedynacy, wiodący uporządkowane, zorientowane na szkołę życie. Niewielkie znaczenie dla nich ma tradycyjnie rozumiane podwórko, bo będąc nieustannie „przyłączonymi do prądu” (Gnaulati, 2016), żyją sprawami jego „cyber” wydania. Tam realizują większość swoich kontaktów społecznych, a najstarsi już także zawodowych. Jest to grupa mająca silną potrzebę przynależności i akceptacji ze strony rówieśników, źle znosząca odrzucenie, równocześnie silnie zróżnicowana wewnątrznie (Zajadacz, 2014).

Jeśli chodzi o wpływ pandemii na **Millenialsów**, to można powiedzieć, że wyróciła ona ich cały świat – zamknęła granice, pozbawiła pracy, ograniczyła relacje społeczne oraz możliwości uczenia w znanych do tej pory formach, odroczyła podejmowanie ważnych decyzji życiowych lub drastycznie je zmieniała. Nie jest zaskakujące, że badania populacyjne pokazały, że w sytuacji pandemii najsilniej ze wszystkich pokoleń doświadczyli zgeneralizowanego lęku (blisko 30%, podczas gdy wśród Budowniczych odsetek ten wynosił 14,5%) (El-Gabalawy, Sommer, 2021). Wśród Millenialsów i pokolenia X zaobserwowano również najwyższy wzrost spożycia substancji psychoaktywnych (El-Gabalawy, Sommer, 2021), będących reductorami napięcia (Chodkiewicz, 2020).

Najstarsi **Milleniali** boleśnie odczuli pandemiczne zmiany na rynku pracy, które obniżyły i tak niewielki poziom ich bezpieczeństwa finansowego. Znaczna część z nich bowiem pracowała w sektorach gospodarki najbardziej dotkniętych przez pandemię (m.in. w turystyce, gastronomii), na podstawie elastycznych form zatrudnienia (Field, 2021). Wielu z nich łączyło pracę z nauką – pozbawieni dochodów, skazani na edukację zdalną zostali zmuszeni do powrotu do rodzinnych domów, co w wielu wypadkach cofnęło proces usamodzielniania, dodatkowo obciążając budżety ich domów rodzinnych. Nie dziwi w tym kontekście doniesienia o tym, że pandemia wzmocniła zjawiska, obserwowane już przed nią w tej grupie, odkładania ważnych decyzji życiowych (małżeństwo/relacja, dziecko, zakup mieszkania) (Field, 2021). Warto jednak pamiętać, że jest to pokolenie mobilne, „obywateli świata”, gotowych do szukania szczęścia gdziekolwiek, co może być zapowiedzią procesów migracyjnych tej grupy.

Pandemia może okazać się szczególnie groźna dla pokolenia **Z-ów**, przypadła bowiem na czas ich dorastania, kształtowania się ich poglądów i trajektorii życiowych

(Kutwa, 2021). Kolejne lockdowny przerwały ciągłość oddziaływań kluczowych dla nich grup i instytucji. Młodzi ludzie mieli bardzo ograniczone możliwości podejmowania aktywności i zadań właściwych dla tego okresu rozwojowego (np. kształtowania tożsamości, budowania relacji rówieśniczych, w tym intymnych). Pierwsze oceny edukacji zdalnej, która była ich rzeczywistością przez ostatni rok są niejednoznaczne, ze wskazaniem na raczej niską efektywność. Trudno określić, czy to i ograniczone możliwości zdobywania doświadczeń zawodowych nie stanie się czynnikiem obniżającym szanse tego pokolenia na rynku pracy w przyszłości (Field, 2021), przełożą się na ich wybory życiowe oraz ogólne funkcjonowanie gospodarstwa społeczeństwa.

Najmłodsze pokolenie to kilkuletnie dziś **Alfy**. Z uwagi na wczesną i uniwersalną ekspozycję na cyberprzestrzeni uważani za najbardziej innowacyjną i świadomą cyfrowo generację, dla której wchodzenie w kontakt ze sztuczną inteligencją będzie prawdopodobnie codziennością (Kabali i in., 2015; Black, 2020). Są postrzegani jako wyjątkowi, co wzmacniają nadopiekuńczy „helikopterowi” rodzice. (Honoré, 2011). Można powiedzieć, że to pokolenie pozostaje zagadką, tym większą, że pandemia stała się kolejnym czynnikiem je kształtującym i z ogromnym wpływem na bieżące funkcjonowanie.

Dane UNICEF pokazują, że pod koniec kwietnia 2020 roku decyzje o zamknięciu szkół w poszczególnych państwach „[...] zakłóciły naukę prawie 90% uczniów na całym świecie, dotykając ponad 1,5 biliona z nich. Biedne dzieci płacą najwyższą cenę; ok. 463 milionów uczniów nie miało podczas zamknięcia szkół dostępu do nauczania zdalnego [...]. W późniejszych miesiącach zamykanie szkół nadal dotykało miliony młodych ludzi. Dane z listopada 2020 roku pokazały, że 572 324 061 uczniów odczuwa zamknięcie szkół [...]” (UNICEF, 2020, s. 9).

Z powodu zamknięcia instytucji wychowania bezpośredniego i innych miejsc **Alfy** zaczęły przebywać w domu częściej, niż miało to miejsce wcześniej. Dało to szansę na częstszy i dłuższy kontakt z rodzicami i/lub opiekunami, co w przypadku funkcjonalnych środowisk wychowawczych było pozytywnym doświadczeniem. Jednak dzieci żyjące w trudnych warunkach nie zawsze miały możliwość nauki i/lub przeżywały trudności na skutek napiętej atmosfery w domu. Wzrosło ryzyko doświadczeń wiktymizacyjnych w zakresie przemocy domowej (Brooks-Hay i in., 2020; Makaruk, Włodarczyk, Szredzińska, 2020).

Wiele wątpliwości w kontekście tego pokolenia, ale i starszych uczących się generacji, rodzi nauka zdalna. Do problemu godzin spędzanych przez młodych ludzi przed komputerami doszły kwestie związane z egzekwowaniem obowiązków nauczania na odległość, wykluczeniem cyfrowym, kompetencjami kulturowymi i zasobami finansowymi rodzin, realizacją funkcji wychowawczej i opiekuńczej szkoły, deficytem ruchu i kontaktu z rówieśnikami i naturą (Solandet i in., 2000).

Brak wcześniejszego, tzn. sprzed pandemii, doświadczenia z edukacją zdalną rozdził wiele problemów po obu stronach. Dodatkowo ta forma edukacji pogłębiła istniejące nierówności (Marczewski, 2020) oraz negatywnie odbiła się na poziomie i jakości kompetencji społecznych najmłodszych.

Alfy doświadczyły również lęku o najbliższych, o przyszłość, co nie pozostawało obojętne dla ich rozwoju psychospołecznego oraz ogólnego dobrostanu. Strach przed zakażeniem, utratą bliskich, zmianą sytuacji materialnej czy ograniczone kontakty społeczne mogły być przez najmłodszych odbierane jako źródło niepokoju i zachwiać ich poczuciem bezpieczeństwa. Potwierdzają to reprezentatywne badania przeprowadzone przed Fundację Dajemy Dzieciom Siłę – co trzecie dziecko w czasie pandemii określiło swój stan psychiczny jako zły, wzrosła liczba samookaleczeń, prób samobójczych oraz samobójstw najmłodszych (Makaruk, Włodarczyk, Szredzińska, 2020). Do tego doszły zagrożenia dla rozwoju fizycznego – ograniczenie ruchu i otyłość (Petrobelli i in., 2020).

Pandemia zintensyfikowała obecność tej grupy w cyberświecie. Badania pokazują, że codziennie 89% dzieci w wieku od 8 do 12 lat korzystało z lekcji online, 73% z Youtuba, 72% z gier (*Raport Bezpieczeństwo w Internecie wśród dzieci 8–16 lat*, 2020). Cyberprzestrzeń zawłaszczyła niemal cały czas wolny Alf, stając się również bazową areną relacji społecznych, a także obszarem zagrożeń, w tym przemocy rówieśniczej (Makaruk, Włodarczyk, Szredzińska, 2020).

Wielu młodych ludzi (tu: z pokolenia Z czy Alf), jak wskazuje literatura, „[...] może wykazywać się odpornością i szybko powrócić do zdrowia po katastrofach takich jak pandemia. Jednak ich doświadczenia i obciążenie długotrwałymi, licznymi stresorami (w tym: wcześniejszą traumą, chorobą, zerwanymi więziami, smutkiem, izolacją, zamknięciem granic, zamknięciem w domu) może skutkować szeregiem wyzwań dla ich zdrowia psychicznego i dobrego samopoczucia, zarówno krótko, jak i długoterminowo” (Rider i in. 2021, s. 1).

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Sytuacja pandemii jest z jednej strony doświadczeniem zawierającym elementy wspólne dla wszystkich ludzi nią dotkniętych, ale należy dostrzegać również pokoleniowe różnicowania w postrzeganiu jej samej oraz związanych z nią konsekwencji, przede wszystkim poniesionych strat.

Dla niemal wszystkich pokoleń sytuacja pandemii miała i ma odniesienie nie tylko do zdrowia fizycznego, ale również psychicznego. Nie pozostała obojętna dla funkcjonowania społecznego, w wielu przypadkach odcisnęła piętno na życiu rodzinnym i zawodowym. Dziś trudno odpowiedzieć na pytanie, ile potrwa po-

wrót do równowagi, a nawet można się zastanawiać, czy jest on w ogóle możliwy. Wszak słychać głosy, że po pandemii nic już nie będzie takie samo. Podejmując temat różnic generacyjnych w postrzeganiu i radzeniu sobie z pandemią, autorkom przyświecało przekonanie, że każda z omówionych grup ma potrzeby, których identyfikacja oparta na koncepcji diagnozy rozwojowej, uwzględniająca zasoby i deficyty, umożliwiłaby opracowanie komplementarnego programu wsparcia w różnych obszarach i poziomach zaangażowania dla każdej generacji. Pozwoliłoby to, w perspektywie czasowej, pomóc im wrócić do równowagi, lepiej funkcjonować, i tym samym niwelować pandemiczne straty.

Przeгляд niewielkiego zaledwie wycinka wyników badań pozwolił wstępnie zidentyfikować te obszary, w których wsparcie będzie szczególnie potrzebne. Właściwie w przypadku wszystkich pokoleń konieczne wydaje się wdrożenie działań profilaktycznych, jeśli chodzi o ochronę zdrowia i to nie tylko w odniesieniu do następstw zarażenia wirusem, ale również wtórnych skutków pandemii. Pokolenia aktywne zawodowo bez wątplenia wymagają wsparcia w zakresie przekwalifikowania, wdrożenia do nowych form pracy. Dla najmłodszych szczególnie ważne jest wzmacnianie ich kompetencji społecznych, umożliwienie realizacji zadań rozwojowych, a także dalsza edukacja. Są to bez wątplenia zadania na lata.

BIBLIOGRAFIA

- Bartodziej, M. (2020). Seniorzy pukają do e-sklepów. *Puls Biznesu*, 20 grudnia. Pobrano 14, Sierpnia, 2021 z: <https://www.pb.pl/seniorzy-pukaja-do-e-sklepow-1103786>
- Becker, H.A. (2008). Generations in European Science and Society. W: H.A. Becker, J.J.F. Schroots (eds.). *Releasing the Potentials of Senior Scholars and Scientists. Emerging Productivity in a New Era* (s. 51–80). Amsterdam: ERGO.
- Białecka, B. (2017). Kidults – życie pasożyta. *Polonia Christiana*, 57, 41–43.
- Black, T.C. (2020). Just a Robot Keeping it Real. *Journal of Art, Media, and Visual Culture*, 1(1), 44–59. Pobrane 19, Sierpnia, 2021 z: <https://ojs.lib.uwo.ca/index.php/tba/issue/view/892>
- Brooks-Hay, O., Burman, M., Mirza, N., Reed, D., Saunders, K., Shaw, A., Wiseman, P. (2020). Domestic Abuse & Sexual Violence. W: *Left Out and Locked Down. Impact of Covid-19 Lockdown for Marginalized Groups in Scotland. Report of the Scotland in Lockdown Study*, December, University of Glasgow, s. 84–85. Pobrane 19, Sierpnia, 2021 z: https://scotlandinlockdown.files.wordpress.com/2020/12/scotlock_project_report_full_dec2020-2.pdf

- Chodkiewicz, J. (2020). *Raport z pierwszej części badań: życie w dobie pandemii*. Łódź. Pobrano 19, Sierpnia, 2021 z: <http://psych.uni.lodz.pl/wp-content/uploads/2020/05/RAPORT-PIERWSZY-ETAP.pdf>
- Diepstraten, I., Ester, P., Vinken, H. (1999). Talkin' 'Bout My Generation. Ego and Alter Images of Generations in the Netherland. *The Netherlands' Journal of Social Science*, 35(2), 91–109. Pobrane 18, Sierpnia, 2021 z: <http://henkvinken.nl/wp-content/uploads/2019/09/talkingboutmygeneration.pdf>
- Dragan, M., Skrodzka, M., Gajewski, P. (2020). Stresory, radzenie sobie oraz symptomy zaburzenia adaptacyjnego w czasie pandemii COVID-19. Uniwersytet Warszawski, Europejskie Towarzystwo Badań nad Stresem Traumatycznym, Warszawa, wrzesień. Pobrane 18, Sierpnia, 2021 z: http://psych.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/98/2021/01/Raport_Covid-19_PL.pdf
- El-Gabalawy, R., Sommer, J.L. (2021). “We Are at Risk Too”: The Disparate Mental Health Impacts of the Pandemic on Younger Generations. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 11, 1–11. Pobrane 18, Sierpnia, 2021 z: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0706743721989162>, <https://doi.org/10.1177%2F0706743721989162>
- Federacja Konsumentów (2021). *Wykluczenie cyfrowe podczas pandemii. Dostęp oraz korzystanie z internetu i komputera w wybranych grupach społecznych*. Warszawa. Pobrane 14, Sierpnia, 2021 z: <http://www.federacja-konsumentow.org.pl/s,1479,wykluczenie-cyfrowe-podczas-pandemii.html>
- Field, A. (2021). *The Lasting Impact of COVID-19 by Generation*. Daytona Beach: Brown & Brown Insurance, 1–7. Pobrano 12, Sierpnia, 2021 z: <https://www.bbinsurance.com/wp-content/uploads/2021/05/Brown-Brown-Lasting-Impact-of-COVID-by-Generation-White-Paper.pdf>
- Firlej, M., Józefiak, B., Kowalska, K., Łach, O., Łukasik, M., Pałka, M., Pęczek, R., Piskorz, K., Przybył, A., Wolecka, P. (2021). *Raport o samotności 2021. Pierwszy rok pandemii*. Szlachetna Paczka, Warszawa. Pobrano 14, Sierpnia, 2021 z: <https://www.szlachetnapaczka.pl/raport-o-samotnosc/>
- Fundacja Dorastaj z Nami (2020). *Trauma w dobie pandemii. Przewodnik Fundacji Dorastaj z Nami*. Warszawa. Pobrane 18, Sierpnia, 2021 z: https://dorastajznami.org/wp-content/uploads/2020/07/Przewodnik-Fundacji-Dorastaj-z-Nami_Trauma-w-dobie-pandemii.pdf
- Generation coronavirus (2020). *The Lancet*, 395, June 27, s. 1949. Pobrane 17, Sierpnia, 2021 z: [https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736\(20\)31445-8.pdf](https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736(20)31445-8.pdf)
- Giddens, A. (2012). *Socjologia*. Warszawa: PWN.
- Gliński, Z., Żmuda, A. (2020). Epidemie i pandemie chorób zakaźnych. *Życie Weterynaryjne*, 5(9), 554–560. Pobrane 14, Sierpnia, 2021 z: <https://www.vetpol.org/pl/dmdocuments/ZW-09-2020-02.pdf>
- Gnaulati, E. (2016). *To normalne!* Kraków: Znak.

- Godawa, G. (2020). "A Forced, Necessary Inconvenience" – Distance Learning in the Covid-19 Pandemic Situation from the Parent's Perspective. *Konteksty Pedagogiczne*, 2(15), 207–225. Pobrane 19, Sierpnia, 2021 z: <https://kontekstypedagogiczne.pl/kp/article/view/278/225> <https://doi.org/10.19265/kp.2020.2.15.27>
- González-Sanguino, C., Ausin, B., Castellanos, M.Á., Saiz, J., López-Gómez, A., Ugidos, C., Muñoz, M. (2020). Mental consequences during the initial stage of the 2020 Coronavirus pandemic (COVID-19) in Spain. *Brain, Behavior, and Immunity*, 87, 172–176. Pobrane 18, Sierpnia, 2021 z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7219372/pdf/main.pdf>, <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2020.05.040>
- Gusto-Alonso, A., García-Dantas, A., González-Vázquez, A.I., Sánchez-Martín, M., del Río-Casanova, L. (2020). How did Different Generations Cope with the Covid-19 Pandemic? Early Stages of the Pandemic in Spain. *Psicothema*, 32(4), 490–500. Pobrane 18, Sierpnia, 2021 z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33073754/>, <https://doi.org/10.7334/psicothema2020.168>
- Heitzman, J. (2020). Wpływ pandemii COVID-19 na zdrowie psychiczne. *Psychiatria Polska*, 54, 187–198. Pobrane 14, Sierpnia, 2021 z: http://www.psychiatriapolska.pl/uploads/images/PP_2_2020/187Heitzman_PsychiatrPol2020v54i2.pdf, <https://doi.org/10.12740/PP/120373>
- Honoré, C. (2011). *Pod presją. Dajmy dzieciom święty spokój!* Warszawa: Drzewo Babel.
- Hysa, B. (2016). Zarządzanie różnorodnością pokoleniową. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: Organizacja i Zarządzanie*, 97, 1964, s. 387–388. Pobrano 18, Sierpnia, 2021 z: https://www-arch.polsl.pl/wydzialy/ROZ/ZN/Documents/z97/30_po_rec_034_Hysa.pdf
- Kabali, H.K., Irigoyen, M.M., Nunez-Davis, R., Budacki, J.G., Mohanty, S.H., Leister, K.P., Bonner, R.L. (2015). Exposure and Use of Mobile Media Devices by Young Children. *Pediatrics*, 136, 6 December. Pobrane 20, Sierpnia, 2021 z: <https://pediatrics.aappublications.org/content/pediatrics/early/2015/10/28/peds.2015-2151.full.pdf>, <https://doi.org/10.1542/peds.2015-2151>
- Kliombka-Jarżyna, J., Kuba, M., Stankiewicz, A., Staszewska, E., Warwas, I., Wiktorowicz, J., Woszczyk, P. (2016). *Pokolenia – co się zmienia? Kompendium zarządzania multigeneracyjnego*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Kowalczyk-Anioła, J., Szafrąńska, E., Włodarczyk, B. (2014). Dialog międzypokoleniowy w turystyce. W: J. Śledzińska. B. Włodarczyk (red.). *Międzypokoleniowe aspekty turystyki* (s. 41–54). Warszawa: Wyd. PTTK „Kraj”.
- Krajowy Instytut Gospodarki Senioralnej (2020). Potrzeby i zdrowie Seniorów podczas pandemii COVID-19. Raport z badania przeprowadzonego przez Krajowy Instytut Gospodarki Senioralnej na zlecenie programy społecznego Adamed dla Seniora, Warszawa. Pobrane 15, Sierpnia, 2021 z: <https://kigs.org.pl/raport-potrzeby-i-zdrowie-seniorow-podczas-covid-19/>

- Kutwa, K. (współpraca: Kubisiak, A., Suwalski, J.) (2021). *Corona Generation. Growing up in a Pandemic*. Polish Economic Institute. Warsaw. Pobrane 16, Sierpnia, 2021 z: <https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2021/03/PIE-Corona-Generation.pdf>, <https://doi.org/10.1080/20008198.2020.1780832>.
- Mackay, H. (1998). Three Generations: The Changing Values and Political Outlook of Australians. *Papers on Parliament*, 1. Pobrane 6, Sierpnia, 2021 z: https://www.aph.gov.au/senate/~/~/~link.aspx?_id=55EBCBDD06BE48DD83503B1956A7366B&_z=z
- Majewska, M. (2020). Śmiertelność COVID-19 w Polsce i na świecie. *Puls Medycyny*, 12.11. Pobrano 10, Sierpnia, 2021 z: <https://pulsmedycyny.pl/smiertelnosc-covid-19-w-polsce-i-na-swiecie-1006754>
- Makaruk, K., Włodarczyk, J., Szredzińska, R. (2020). *Negatywne doświadczenia młodzieży w trakcie pandemii. Raport z badań ilościowych*. Warszawa: Fundacja Dziejmy Dzieciom Siłę. Pobrane 14, Sierpnia, 2021 z: https://fdds.pl/_Resources/Persistent/5/0/0/e/500e0774b0109a6892ce777b0d8595f528adea62/Negatywne-doswiadczenia-mlodziezy-w-trakcie-pandemii.-Raport-z-badan-ilosciowych-1.pdf
- Maples, M.F. (2007). Spirituality, wellness and the 'Silver Tsunami': Implications for counseling. Pobrano 18, Sierpnia, 2021 z: <https://www.counseling.org/resources/library/VISTAS/2007-V-online-MSWord-files/Maples.pdf>
- Maples, M.F., Abney, P.C. (2006). Baby Boomers Mature and Gerontological Counseling Comes of Age. *Journal of Counseling & Development*, 84, 3–9.
- Marczewski, P. (2020). *Epidemia nierówności w edukacji. Komentarz*. Forum Idei, Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego, 1–5.
- Mazur, J. (2016). Oblicze fenomenu kidults. *Tarnowskie Studia Teologiczne*, 35(2), 41–50.
- Mazza, C., Ricci, E., Biondi, S., Colasanti, M., Ferracuti, S., Napoli, Ch., Roma, P. (2020). A Nationwide Survey of Psychological Distress among Italian People during the COVID-19 Pandemic: Immediate Psychological Responses and Associated Factors. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(9), 3165. Pobrane 18, Sierpnia, 2021 z: <https://www.mdpi.com/1660-4601/17/9/3165>, <https://doi.org/10.3390/ijerph17093165>
- McCrandle, M., Wolfinger, E. (2011). *The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations*. Sydney: UNSW Press.
- Mielczarek-Żejmo, A. (2005). Pojęcie traumy w naukach społecznych. *Kultura i Edukacja*, 1, 7–21.
- Murzyn, M., Nogiec, J. (2015). Deklarowane wartości w opinii przedstawicieli wybranych pokoleń. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu*, 1(3), 373–380. Pobrane 18, Sierpnia, 2021 z: <https://ojs.wsb.wroclaw.pl/index.php/WSBRJ/article/view/141>, <https://doi.org/10.29015/cerem.141>
- Panchal, U., Salazar de Pablo, G., Franco, M., Moreno, C., Parellada, M., Arango, C., Fusar-Polo, P. (2021). The impact of COVID-19 lockdown on child and adolescent

- mental health: systematic review. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 18 August. Pobrane 26, Sierpnia, 2021 z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00787-021-01856-w>, <https://doi.org/10.1007/s00787-021-01856-w>
- Peszat, K., Cybulska, M., Murawska, E., Nowakowska, G. (2020). *Pokolenie gniazdowników w Polsce*, Warszawa: Urząd Statystyczny. Pobrane 19, Sierpnia, 2021 z: https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/6330/6/1/1/pokolenie_gniazdownikow_w_polsce.pdf
- Pietrobelli, A., Pecoraro, L., Ferruzzi, A., Moonseong, H., Faith, M., Zoller, T., Antoniazzi, F., Piacentini, G., Fearnbach, S.N., Heymsfield, S.B. (2020). Effects of COVID-19 Lock-down on Lifestyle Behaviors in Children with Obesity Living in Verona, Italy: A Longitudinal Study. *Obesity*, 28(8), 1382–1385. Pobrano 19, Sierpnia, 2021 z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/oby.22861>, <https://doi.org/10.1002/oby.22861>.
- Raport Bezpieczeństwo w Internecie wśród dzieci 8-16 lat* (2000), TREND MICRO, czerwiec. Pobrane 19, Sierpnia, 2021 z: https://resources.trendmicro.com/rs/945-CXD-062/images/RAPORT_trend%20micro_PL.pdf
- Rider, E.A., Ansari, E., Varrin, P.H., Sparrow, J. (2021). Mental health and wellbeing of children and adolescents during the covid-19 pandemic. *BMJ*, 374, 1730, s. 24, August. Pobrane 26, Sierpnia, 2021 z: <https://www.bmj.com/content/374/bmj.n1730>, <https://doi.org/10.1136/bmj.n1730>
- Słownik języka polskiego PWN, Pokolenie*. Pobrano 19, Sierpnia, 2021 z: <https://sjp.pwn.pl/sjp/pokolenie;2503544.html>
- Solandet, J., Kuhfeld, M., Tarasawa, B., Johnson, A., Ruzek, E., Liu, J. (2020). *The impact of COVID-19 on student achievement and what it may mean for educators*, May 27. Pobrane 19, Sierpnia, 2021 z: <https://www.brookings.edu/blog/brown-center-chalkboard/2020/05/27/the-impact-of-covid-19-on-student-achievement-and-what-it-may-mean-for-educators/>
- Survey Results: Generational Impact of Covid-19 Pandemic in the US (2020). Evanston, 4–10. Pobrane 14, Sierpnia, 2021 z: https://www.aqityresearch.com/uploads/5/2/6/9/52698183/aqity_research_covid-19_survey_results_-_generational_impact_of_covid-19.pdf
- Świda-Ziemia, H. (2010). *Młodzież PRL – portrety pokoleń w kontekście historii*. Kraków: Wyd. Literackie.
- Taleb, N.N. (2015). *Czarny łabędź. O skutkach nieprzewidywalnych zdarzeń*. Warszawa: Kurhaus Publishing.
- UNICEF (2020). *Averting a Lost COVID Generation: A Six Point Plan to Respond, Recover and Reimagine a Post-Pandemic World for Every Child*. New York, November. Pobrane 17, Sierpnia, 2021 z: <https://www.unicef.org/media/86881/file/Averting-a-lost-covid-generation-world-childrens-day-data-and-advocacy-brief-2020.pdf>

- Urząd Komunikacji Elektronicznej (2019). *Badanie opinii publicznej w zakresie funkcjonowania rynku usług telekomunikacyjnych oraz preferencji konsumentów. Raport z badania klientów indywidualnych w wieku 60+*, Warszawa–Gdańsk. Pobrano 17, Sierpnia, 2021 z: <https://uke.gov.pl/akt/badania-konsumenckie-2019,286.html>
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C.S., Ho, R.C. (2020). Immediate Psychological Responses and Associated Factors during the Initial Stage of the 2019 Coronavirus Disease (COVID-19) Epidemic among the General Population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(5), 490–500. Pobrane 17, Sierpnia, 2021 z: <https://www.mdpi.com/1660-4601/17/5/1729>, <https://doi.org/10.3390/ijerph17051729>
- Wątroba, W.T. (2019). Transgresywność systemów wartości pokoleń we współczesnym kapitalizmie. *Folia Oeconomica*, 5(344), 143–144. Pobrano 18, Sierpnia, 2021 z: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_18778_0208-6018_344_09/c/4074-5484.pdf, <http://dx.doi.org/10.18778/0208-6018.344.09>
- Wojtaszczyk, K. (2016). Przynależność generacyjna jako determinanta postaw wobec pracy. Stereotypy a rzeczywistość. *Edukacja Ekonomistów i Menedżerów*, 1(39), 29–40. Pobrane 16, Sierpnia, 2021 z: <http://31.186.81.235:8080/api/files/view/134098.pdf>, <https://doi.org/10.5604/01.3001.0009.7502>
- Wucker, M. (2016). *The Gray Rhino: How to Recognize and Act on the Obvious Dangers We Ignore*. New York: St. Martin's Press.
- Xiong, J., Lipsitz, O., Nasri, F., Lui, L.M.W., Gill, H., Phan, L., Chen-Li, D., Iacobucci, M., Ho R., Majeed A., McIntyre, R.S. (2020). Impact COVID-19 pandemic on mental health in the general population: A systematic review. *Journal of Affective Disorders*, 277, 55–64. Pobrane 18, Sierpnia, 2021 z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7413844/pdf/main.pdf>, <https://dx.doi.org/10.1016%2Fj.jad.2020.08.001>
- Zajadacz, A. (2014). Pokolenie X, Y, Z a fenomen turystyki. W: J. Śledzińska. B. Włodarczyk (red.). *Międzypokoleniowe aspekty turystyki* (s. 55–69). Warszawa: Wyd. PTTK „Kraj”.

GENERATIONS TOWARDS COVID-19 PANDEMIC

Introduction: Generation affiliation is an important variable, differentiating perception and taking behaviour strategies in difficult situation of the pandemic.

Research Aim: The aim of the article is to present the characteristics of modern generations and the differences between them in terms of experiencing/ the COVID-19 pandemic.

Evidence-based Facts: The review and critical analysis of Polish and English literature of the subject, available reports and reports was used as a method. Based on scientific literature and studies, the characteristics of modern generations were presented: Builders, Baby Boomers, Generation X, Millennials (Generations Y and Z), Alpha. The focus was on their chosen specific characteristics. The intergenerational differences in life experiencing and the consequences of the COVID-19 pandemic are shown.

Summary: The analyses indicate that each generation, to varying degrees, has faced the problem of coping with losses in three areas: behavioral and biological, psychosocial and material. Covid-19 pandemic did not leave any of the presented generations without its influence. Apart from shared experiences and consequences, each generations has its own problems. There problems being identified is key to introduce assistance actions and overcoming of pandemic's negative aftermath.

Keywords: generations, COVID-19 pandemic, areas of support/intervention